

FONTES RERUM SCHOLASTICARUM, IV–VI, szerkeszti Keserű Bálint
**IV. SZABÓ MIKLÓS–TONK SÁNDOR, ERDÉLYIEK EGYETEMJÁRÁSA
 A KORAI ÚJKORBAN 1521–1700**, a bevezetőt írta Tonk Sándor, szerkesztette
 Font Zsuzsa, Szeged, 1992, 392 l.

V. SZATMÁRI DIÁKOK 1610–1852, közreadja Bura László, a sajtó alá
 rendezésben közreműködött Dományházy Edit, Font Zsuzsa, Latzkovits Miklós,
 Pintér Gábor, Szeged, 1994, 350 l.

**VI. A MAROSVÁSÁRHELYI REFORMÁTUS KOLLÉGIUM DIÁKSÁGA
 1653–1848**, bevezetéssel közzéteszi Tonk Sándor, szerkesztette Font Zsuzsa,
 Szeged, 1994, 478 l.

A szegedi Oktatástörténeti Munka-
 közösség 1989-ben művelődéstörténeti
 sorozatot indított Keserű Bálint szer-
 kesztésében. Az elmúlt évtizedekben
 fogalomvá vált szegedi Adattár kötetei
 számos iskolatörténeti vonatkozású
 dokumentumot is közöltek, az új soro-
 zat viszont láthatóan szisztematikusan
 lát hozzá a magyar vonatkozású okta-
 tástörténeti források föltérképezéséhez.
 Az 1989/90-ben megjelent első három
 kötet, melyekről Bitskey István írt
 szak szerű méltatást az ItK hasábjain
 (1993/2), a magyar diákok külföldi
 egyetemjárásának tematikus rendbe ál-
 lított néhány értékes dokumentumát
 tette közzé (a Thurzó család és a wit-
 tenbergi egyetem, lőcsei stipendiánsok
 és literátusok, Teleki Pál külföldi tanul-
 mányútja). A recenzens külön kiemeli
 e kiadványok jól használható voltát,
 amit most a sorozat újabb három köte-
 tének ismeretében csak megerősíthe-
 tünk: az ügyesen szerkesztett, eszté-
 tikus kivitelű, több száz lapos köte-
 tekben a legkülönbözőbb szakterüle-
 tek művelői pillanatok alatt eligazod-
 hatnak. Interdiszciplináris területek-
 kel foglalkozó dokumentumgyűjtemé-
 nyekről sajnos ez nem mindig mond-
 ható el.

A sorozat szóban forgó új kötetei
 tematikusan annyiban kapcsolódnak
 egymáshoz, hogy mindhárom kora új-
 kori, illetve újkori diáknévsorokat kö-

zöl. Az első a sorozat korábbi kiadvá-
 nyainak folytatása, hiszen a magyaror-
 szági *peregrinatio academica* dokumen-
 tumait gazdagítja, a másik kettő vi-
 szont néhány hazai iskola diáknévsora-
 it veszi számba. Szerkezeti hasonlósá-
 gaik ellenére érdemes a három gyűjte-
 ményről egyenként szólni.

A Fontes Rerum Scholasticarum so-
 rozat IV. kötetének közvetlen előzmé-
 nye Tonk Sándor másfél évtizeddel ez-
 előtt megjelent könyve (*Erdélyiek egye-
 temjárása a középkorban*, Bukarest, Krite-
 rion, 1979) a középkori erdélyi peregrin-
 nációról. A folytatás kezdő éve tehát
 adott volt, a záró 1700. esztendő pedig,
 amint a bevezető is utal rá, nem csupán
 két évszázad fordulóját jelenti, hanem
 az önálló fejedelemség bukásával és a
 Habsburg-uralom megjelenésével az
 erdélyi régió történetének fordulópont-
 ját is, amely nyilván a kulturális életet
 és a peregrináció gyakorlatát is befolyá-
 solta. Erdély térbeli határait illetően a
 diáknévsor összeállítói a mai ország-
 határokat tekintették mérvadónak. Kül-
 ön üdvözölhetjük a szerzők döntését,
 hogy a sorba nemcsak azok nevét vet-
 ték föl, akikről egyértelműen megállapí-
 tatható, hogy egyetemi tanulmányokat
 folytattak külföldi útjuk során, hanem
 az egyéb iskolák (kollégiumok, gimnáz-
 ziumok stb.) tanulóit is. Helyes ez az
 eljárás már csak azért is, mert számos
 szóba kerülő iskoláról ma már nem

egyszerű eldönteni, milyen színvonalon is oktatott az adott időszakban, másrészt meg a nem egyetemi jellegű peregrinációnak szintén komoly művelődéstörténeti hozadékai lehetnek, amiről eddig általában nagyon kevés szó esett.

A közölt diáknévsor, mely közel háromezer egységet tartalmaz, a keresztnévek betűrendes sorrendjében halad; az apa foglalkozására vagy a származására vonatkozó előnevek az érintett korszak kezdetén ugyanis még nem mindig rögzültek végleges családnévvé. A diákok nevét a tanulmányokkal kapcsolatos ismert információk követik: a beiratkozás ideje, az egyetem neve, disszertációk, disputációk, megszerzett egyetemi fokozat stb.

A peregrinus diákok későbbi hazai pályájáról a kötet csak címszavakban szól. A ma még kevésbé ismert peregrinus diákok életútjának, tevékenységének föltérképezése a különböző társadalomtörténeti diszciplínák további feladata. Maga a névsor és a mutatók azonban önmagukban is elég határozottan megrajzolják a kora újkori erdélyi peregrináció fő irányait és a 16–17. századi akadémiák helyét Erdély társadalmában és művelődésében.

A névsort követő rendkívül korrekt jegyzetek és mutatók (irodalomjegyzék, személynévmutató, időrendi mutató, egyetemi és iskolai központok, származási helyek mutatója) áttekinthetővé, könnyen használhatóvá teszik a kötetet, s egyben a szerkesztő és munkatársai pontos és alapos munkáját dicsérik.

A sorozat V. darabja a ránk maradt dokumentumok alapján a szatmári diákok névsorát igyekszik összegyűjteni az 1610–1852 közötti időszakból. Szatmár városa nem tartozik a híres iskolavárosok közé, de az adott időszakban több középszintű iskolája is volt, s némelyiküknek színvonala időnként vetekedett a nevesebb iskolákéval is.

A kötet elkülönítve tárgyalja a református kollégium és a katolikus iskolák dokumentumait.

Az 1530-as években létrejött református iskola 1852-ig megszaktítás nélkül működött. Diákságára vonatkozóan több megbízható forrás is fennmaradt. A legjelentősebb az ún. régi matrikulkódex, mely 1610-től megőrizte a felsőbb osztályok tanulóinak névsorát. A kódex „főanyakönyvének” névsorát a kötet 1724-ig betűhíven és teljes egészében közli. A következő 23 év névsorát a szerkesztők a kódex más rész-névsoraiból és az iskolaszéki jegyzőkönyvekből igyekeznek rekonstruálni. Az 1820-tól vezetett újabb anyakönyv adataiból a poéták és rétorok nevei kerültek a kötetbe. A közbeeső néhány évtized adatai sajnos elpusztultak.

A diákok nevét követő bejegyzések a kézirat gyakran következtlen gyakorlatától eltérően, egységes sorrendben jelennek meg a névsorban: először a beiratkozás dátuma, a kollégiumi életre és a diák tisztségeire vonatkozó bejegyzések, majd a tanuló későbbi életútjára vonatkozó bejegyzések. A szatmári református diákok névsorát a kötetben az 1614–1738 közötti időszakból származó három rövidebb időszakos névsor egészíti ki. Végül az adattárat jól áttekinthető névmutató zárja.

A kötet második felének felépítése némileg eltér a református kollégiumi adattártól. A szatmári katolikus iskolázás jezsuita korszakát – diáknévsorok híján – két latin nyelvű dokumentum illusztrálja. Ezekből kitetszik, hogy a zömében kálvinista lakosú Partium közepén a katolikus iskolázás a 17–18. században bizony súlyos gondokkal küszködött. A szatmári katolikus iskola helyzete csak a múlt század első éveire stabilizálódott. Az ezt követő évtizedek számos iskolai dokumentuma tartalmaz névsorokat, s a katolikus gimnázium (1814–1843) és a Püspöki Líceum (1804–1851) diáknévsorát ezek

alaján igyekszik összeállítani Bura László. A szóban forgó dokumentumok természetesen több információt szolgáltatnak a tanulókról, mint a korábbi századok református matrikulái. A diákok neve után szerepel életkoruk, felekezeti hovatartozásuk, nemzetiségük, születési helyük, sőt apjuk neve, foglalkozása és lakhelye is. Az adatok bősége révén a párhuzamosan vezetett különböző névsorokban az egybeesések kiszűrése egészen pontosan végrehajtható, míg ugyanezt az előző századok adatairól alig mondhatjuk el, s erre a kötet nem is vállalkozik.

A sorozat VI. kötete szerkezetében nagyjából követi az előzőt. A bevezetőben Tonk Sándor a marosvásárhelyi kollégium kialakulásának történetét vázolja, majd az iskola nyilvántartási iratait ismerteti. „Nagy veszteséget jelent – írja –, hogy a marosvásárhelyi 1557-ben megalapított partikuláris iskola történetének első századából nem maradt fenn egyetlen diáknévjegyzék sem. Holott ... éppen a 16. század végére és a következő évszázad elejére esett a kisiskola történetének fénykora, amikor kiváló humanista tudósok keze alatt tanultak diákjai. Néhány adat utal csupán arra, hogy az iskolát nem csak a városi gyermekek látogatták.”

Az első diáknylvántartás 1653-ban készült Vásárhelyen. Ettől az évtől kezdve folyamatosan állnak rendelkezésünkre adatok. A 17. századi névsorok jellemzője, hogy évről évre újra összeírták az iskola összes diákját. Ez természetesen komoly átfedéseket eredményez a diáknévsorban. A kötet végén közölt névmutató segít kiszűrni ezeket az átfedéseket. A korai jegyzőkönyvek a diákok származására nézve kevés eligazítást adnak, annál többet tudunk meg – utólagos betoldások nyomán – későbbi pályájukról.

Köztudott dolog, hogy a marosvásárhelyi iskola akkor emelkedett kollé-

giumi rangra, mikor az előbb Gyulafehérvárra menekült sárospataki iskola ide kért bebocsáttatást. Az első subscriptiós jegyzőkönyvet még a pataki diákok kezdték vezetni, majd 1716-ban Vásárhelyen folytatták, s a nyilvántartás távozásuk után sem szűnt meg.

A kollégium alsóbb osztályainak nyilvántartása is ránk maradt 1653-tól, s a felekezeti vagy egyéb okokból kinn lakó, többnyire jogot hallgató diákok (extráneusok) névsora is ismert 1838-tól. E két diáklistával együtt a marosvásárhelyi diáknévsor szinte egyedülállóan teljesnek tekinthető. Nem csoda hát, hogy Tonk Sándor az adott időszakból közel 10 000 nevet közöl. E néváradatban a diáknévmutató mellett a helynévmutató is segít tájékozódni. A sorozat V. kötetéből ez utóbbi sajnálatos módon elmaradt.

A kötet függelékében igen értékes iskolatörténeti dokumentumokat találunk, mint például a marosvásárhelyi iskola 16. századi törvényei, az iskola tanrendje 1662-ből vagy Csécsi János és Nagymihályi Gergely sárospataki professzorok levele 1729-ből, melyben visszakérlik iskolájuk egykori anyakönyvét. E dokumentumok eddig nem vagy csak kivonatatosan jelentek meg nyomtatásban.

A bemutatott három kötet a történelmi Magyarország iskolaügyének jeles dokumentumait tartalmazza. E kiadványok nyomán ma már némi fogalmunk lehet a könyvtárak és levéltárak mélyén fekvő publikálatlan anyagok nagyságrendjéről. A peregrináció földterképezése terén egyre kevesebb a fehér folt, a hazai diáknévsorok publikálása viszont még éppen hogy csak elkezdődött. Sajnos a történelem viharai a Kárpát-medencében számos dokumentumot elpusztítottak, így a hazai viszonyok kutatása gyakran szerényebb eredménnyel kecsegtet, mint a peregrináció vizsgálata. Az viszont nyilvánvaló, hogy az elérhető doku-

mentumok közzététele nélkül nemigen készülhet el az egyes intézmények modern szemléletű monografikus földolgozása. A *Fontes Rerum Scholastica-*

rum sorozat megjelent kötetei minden jel szerint ezen munkák fontos forrásai lesznek.

Győri L. János

MARC MARTIN: VILLON, CE HONGROIS OU L'ÉDIFICATION DU CULTE DE FRANÇOIS VILLON EN HONGRIE

Budapest, Nemzetközi Hungarológiai Központ, 1995, 240 l. (Officina Hungarica, 5).

Amikor Marc Martin Villon magyar „fortunájának” történetét kíséri végig a kezdetektől napjainkig, nem a recepció kronologikus történetét követi nyomon (miközben nem időrend-ellenes). Már csak azért sem kapunk egyszerű időrendi sort, mert Villon hazai nosztrifikációjáról már készültek korábban is dolgozatok, azaz a recepciótörténetnek jelenleg a recepciótörténet megelőző felfogásainak történetével is számolnia kell. Az első magyar Villon-emléktől napjainkig terjedő „történeten” belül az egyes etapokat illetően a szerző nagyon határozott, erős hangsúlybeli és értékelési különbségeket tesz, amit a kötet egyik erényének vélek: igen röviden szemlézi a „passzív kezdetek időszakát”, gyakorlatilag a 19. századot, nem-offenzívnek látja az 1940-es évektől napjainkig tartó periódust, ezzel szemben jóval több teret kap Villon magyar jelenléte 1919 és 1936 között, a kötet középpontjában azonban az 1937–1940 közötti időszak áll, Faludy György magyarítása és a Szabó Lőrinc-Faludy György vita. „Mitizálódás: 1937-től 1940-ig. Villon az elitkultúrából bevonul a tömegkultúrába. Divatjelenség, tömegolvasmány, színházi bemutatók s egy vita tárgya, többet fordítják, mint bármikor, adaptálják, átdolgozzák, előtérbe kerül politikai téren és központi kulturális alakká válik. Néhány hónap leforgása alatt széles közönséget hódít meg magának (...)” – olvasható az Előszóban. Ami pedig a mitizálódás időszakát követi, az a

szerző szerint nem más és nem több, mint Villon intézményesülése.

Ebből is látható, Marc Martin erős értékelő gesztusokkal dolgozik, s számára a kulcsfigura Faludy György, a 'magyar Villon' megképződésének kulminációs időszaka pedig az 1930-as évek vége. Azt hiszem, ebben Martinel nem osztozik honi irodalomtörténészeink zömének láthatatlan közmegegyezése, a világosan kirajzolódó oppozíciós álláspont így figyelemre méltóvá teszi a szerző – egyébként jól védelmezhető – véleményét. Látnunk kell, hogy az, amit a Villon-kultusz (és nem csupán a Villon-fordítások!), valamint ennek három fázisa, a „beérkezés”, a „mitizálódás” és az „intézményesülés” összefog, roppant heterogén jelenségegyüttes; a Villon-recepció olykor politizálódik, olykor – mesterségesen akár – depolitizálódik, a „történetet” át- meg átszövik az egyes szereplők közötti személyes viszonyok, a fordítások a legkülönbözőbb kapcsolatba lépnek a fordító költői életművével – ezért lényeges, hogy a könyv francia szerzője a kultusztörténet alapos ismeretében, és nem eleve elfogultan szemlélheti a Faludy névéhez kötött befogadástörténeti fordulatot. A kultusz kutatásán belül tehát a szerző kénytelen igen sok és különféle szemponttal, megközelítési móddal – életrajzival, eszmetörténetivel, politikatörténetével stb. – dolgozni. Ezzel a különműséggel áll szemben a látásmód egységessége és az értékelés egyértelműsége.